

et debitor; sicut ex hoc quod unus laboravit in vinea alterius, alter constituitur sibi debitor in tanto, quantum valet labor ejus; & in his dirigit commutativa justitia. Est enim aequalitas in ea commutationis: quia quantum unus dedit alteri, debet tantum ab eo recipere: & propter hoc etiam commutativa dicitur. Sed in distributiva non attenditur aequalitas recipientis ad eum qui dat, sed ad alium qui etiam recipit: unde non est ibi aequalitas commutationis, sed distributionis: & propter hoc dicitur distributiva, non commutativa.

Ad tertium dicendum, quod politicum tribus modis dicitur. Uno modo secundum quod respicit civilem vitam; & sic omnes virtutes morales quandoque dicuntur politicae. Alio modo secundum quod in vita civili ex civili ordinatione dirigitur quis; & hoc modo dicitur etiam justitia particularis politica, in quantum dirigit in commutationibus secundum civilem statum: & tunc dividitur politicum justum contra dominativum, & uxorium; & hujusmodi: quia lex se extendit ad dirigendum in his, cum servus sit res domini, & filius patris, & uxor viri. Unde directio in his magis est secundum oeconomicam prudentiam, quam secundum civilem statum. Tertio modo dicitur politicum a vita civili, & civilibus statutis, & ulterius ex intentione communis boni; & sic politicum pertinet ad justitiam legalem.

Ad quartum dicendum, quod in his tribus est diversa ratio regendi, secundum quod ille ad quem est justitia, minus vel magis est in potestate alterius: & ideo uxorium justum magis convenit cum justo politico quam paternum, & paternum quam dominativum: quia magis appropinquat ad aequalitatem uxoris quam filii patris, & quam servus domini. Unde non est differentia tantum secundum materiam, sed etiam aliquo modo formalis.

Ad quintum dicendum, quod epieicia adjungitur legali justitiae, & circa eadem est, quamvis non ex eodem dirigit: quia legalis dirigit in scripto legis, sed epieicia ex intentione legislatoris: & quamvis sit excellentior quam justitia legalis, non tamen potest dici cardinalis: tum quia est in supplementum legalis justitiae, & etiam quodammodo praesupponit illam: tum quia est idem omni virtuti aequaliter, sicut & legalis justitia.

SOLUTIO VI.

Ad sextam quaestionem de aliis partibus sciendum est, quod assignatio illius Philosophi non differt a praedictis assignationibus nisi in duobus. Primo quia dividit religionem in eusebiam, quae ordinat ad Deum in cultu qui exhibetur in protestatione servitutis, sicut sacrificia, & hujusmodi: unde dicit, quod est scientia Dei famulatus: & sanctitatem, quae ordinat ad Deum in omnibus aliis operibus vitae: unde dicit, quod sanctitas est scientia faciens fideles, & servantes quae ad Deum iusta sunt. Secundo quia assignat partes subjectivas justitiae alio modo: quia jus-

DISTINCTIO XXXIV.

De septem donis Spiritus Sancti.

Nunc de septem donis Spiritus Sancti agendum est: ubi prius considerandum est, an haec dona virtutes sint; secundo an in futuro desitura sint, vel omnia, vel horum aliqua; deinde an in Christo fue-

ritia & est in iudice sicut in regulante, & est in aliis sicut in regulatis. Ad iudicem autem duo pertinent: unum est quod aequalitates in aliis faciat, & ad hoc est legis positiva; aliud est ut inaequalitatem facientem puniat, & ad hoc est vindicativa. Ex parte autem aliorum similiter duo requiruntur ad justitiam. Unum est quod aequalitatem in commutando servent, quia aequalitatem justitiae distributivae servare non est subditorum qui recipiant, sed superioris qui distribuit, & ad hoc est bona commutatio. Aliud est quod si quando aequalitatem praetereunt, ad eam voluntarie revertantur; & ad hoc est eugnomyne, id est, voluntaria justificatio. Aliae autem partes supra posita sunt: liberalitas quidem, & benignitas etiam per nomina; eucharistia autem idem est quod gratia, quae etiam supra posita est: est enim secundum ipsum eucharistia scientia ejus quod est, quibus, & quando impendendum gratiam; & qualiter, & a quibus sumendum. Ponitur autem in diffinitione dictarum virtutum scientia, secundum quod omnes virtutes morales participant aliquid rationis, & prudentiae: unde Socrates omnes virtutes dicebat esse scientias, ut dicitur VI. Ethic. cap. XVII.

Ad primum ergo dicendum, quod voluntaria justificatio accipienda est hic non quaelibet, sed in determinato modo, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod impendere gratiam accipitur hic pro rependere ratione beneficii accepti: & sic pater quod non est idem quod liberalitas.

Ad tertium dicendum, quod jam patet distinctio sanctitatis, & eusebiae ex his quae dicta sunt: unde sanctitas eodem modo comparatur ad omnes virtutes, sicut & justitia legalis: quia sicut justitia legalis operatur actus omnium virtutum propter bonum commune, ita sanctitas propter Deum.

Ad quartum dicendum, quod politica aequivocatur, & ad cognitionem prudentiae, & ad executionem justitiae: & similiter legis positiva quae est pars politicae, ut ipse ibidem dicit.

EXPOSITIO TEXTUS.

In quo habuerunt usus eosdem. Virtutes enim quae consistunt circa passiones illatas, habuerunt eundem usum in Christo quem in nobis propter possibilitatem corporis. Habuerunt etiam usum quem habent in patria propter perfectionem animae. Sed de virtutibus quae sunt circa passiones innatas, secus est: quia istae passiones in Christo non fuerunt, ut necessarium esset eas per virtutem cohibere: unde etiam tentari potuit ab hoste, sed non a carne.

Sed alios usus habebunt. Ergo sunt aliae virtutes: quia habitus distinguuntur per actus. Et dicendum, quod sicut motus ad terminum, & quies in termino pertinent ad eandem virtutem naturalem, ita quies in fine non requirit alium habitum quam motus tendens in finem ipsum. Et hoc modo diversificantur actus virtutum in via, & in patria.

fuerunt cuncta haec dona. Haec dona virtutes esse, nec in futuro desitura, Ambrosius ostendit Lib. I. de Spiritu Sancto. cap. xx. ea septem fore virtutes dicens, & in Angelis abundantissime esse, sic. Civitas Dei illa Hierusalem caelestis, non meatu alicujus fluvii terrestris (1) alluitur; sed ex vitae fonte procedens Spiritus Sanctus, cujus nos brevi satiamur haustu, in illis caelestibus spiritibus redundantius videtur effluere, pleno septem virtutum spiritualium fervens meatu. Si enim fluvius riparum crepidinibus editis superfluous exundat, quanto magis Spiritus omnem supereminens creaturam, cum nostrae mentis (2) arva tamquam inferiora perstringat caelestem illam Angelorum naturam effusione quadam sanctificationum ubertate laetificat? Deinde sanctificationes exponens, subdit. His autem sanctificationibus significatur plenitudo septem spiritualium virtutum, quas numeravit Isaias cap. xl. 2. dicens: Spiritus sapientiae, & intellectus, & consilii, & fortitudinis, scientiae, & pietatis, & timoris Domini. Unum est ergo flumen, sed multi spiritualium donorum meatus. Quamvis ergo multi dicantur spiritus, ut spiritus sapientiae, & intellectus &c. Unus est tamen Dei spiritus, suae libertatis arbiter, omnia pro auctoritate voluntatis dividens singulis. Hic expresse traditum est septem dona & virtutes esse, sanctificationesque fidelium mentium, & in futuro non desitura, cum sint & in Angelis.

Quod in Christo fuerint illa septem dona.

In Christo etiam haec eadem fuisse Isaias ostendit dicens cap. xl. 1. Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, & de radice ejus ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiae, & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini.

Quod videtur obviare praemissis.

His autem videtur obviare quod Beda de timore Domini dicit super parabolas, vel Proverb. cap. 1. scilicet quod omnis timor in futuro cessabit. Ait enim sic super illum locum, Timor Domini principium sapientiae. Duo sunt timores Domini: servilis, qui principium est sapientiae; & amicalis, qui perfectionem sapientiae comitatur. Servilis principium sapientiae est, quia qui post errata sapere incipit, primo timore corripitur divino, ne puniatur; sed hunc perfectam charitatem foras mittit. Succedit huic timor Domini Sanctus permanens in saeculum saeculi, quem non excludit charitas, sed auget; quo timet filius, ne vel in modico oculos amantissimi patris offendat. Uterque in futuro cessabit, charitas vero nunquam excedit. Augustinus quoque super locum Psalm. v. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo, timorem Dei desitutum dicit, sic. Timor Domini est magnum praesidium proficientibus ad salutem; sed pervenientibus foras mittitur. Non enim timent jam amicum, si ad id quod (3) promissum est, perducti fuerint. Ex his auctoritatibus significatur, quod timor non erit in futuro. Si autem timor non fuerit in futuro, ergo nec septem dona erunt, nec modo sunt in Angelis, vel in animabus Sanctis. Ad quod dicimus, auctoritatum praemissarum quae videtur repugnantiam dirimentes, quod septem dona illa & in Angelis modo sunt, & in animabus Sanctis feliciter viventibus, & in nobis erunt in futuro; sed non habebunt omnino hos usus, sive haec officia quae nunc habent. Ut, verbi gratia, timor filialis modo facit timere ne offendamus quem diligimus, & ne separeremur ab eo, facit etiam nos revereri eundem; in futuro vero facit nos revereri, quando non timebimus separari, vel offendere. Non ergo metus separationis, vel offensionis nunc est in Angelis, & in animabus Sanctis, nec in nobis erit in futuro; sed reverentia, quae est mixta cum subiectione dilectio: quae etiam in Christo fuit, sicut Apostolus dicit in Epistola ad Hebraeos cap. v. 7. loquens de Christo: Qui exauditus est pro sua reverentia. Quidam tamen secundum effectum timorem in Christo, & in Angelis tantum esse contendunt.

Plena timorum distinctio.

Et quia de timore tractandi nobis occurrit locus, sciendum est, quatuor esse timores, scilicet mundanum, sive humanum, servilem, initialem, castum, vel filialem, sive amicalem. Humanus timor est, ut ait Cassiodorus super Psalm. cxxv. 1. quando timeamus pericula carnis pati, vel perdere bona mundi, propter quod delinquimus. Hic timor malus est; qui in primo gradu cum mundo deseritur, quem Dominus prohibet in Evangelio Math. x. 28. dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus. Timor autem servilis est, ut ait Augustinus super Psalm. cxxv. 1. cum per timorem gehennae continet se homo a peccato; quo praesentiam iudicis, & poenas metuit; & timore facit quicquid boni facit; non timore amittendi aeternum bonum quod non amat; sed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi; sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est timor iste, & utilis, licet insufficientis; per quem fit paulatim consuetudo justitiae, & succedit initialis timor, quando incipit quod durum est amari; & sic incipit excludi servilis timor a charitate, & succedit deinde timor castus, sive amicalis, quo timeamus ne sponsus taret, ne discedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem servilis (4) est utilis, sed non permanens in aeternum, & iste timor divinus comes est per omnes gradus.

Collectio praedictorum.

Et attende, quod quatuor hic distinguuntur timores, cum supra Beda dixerit duos esse. Sed Beda humanum timorem praetermissit, & nomine servilis duos quos hic distinximus, complexus fuit, scilicet servilem, & initialem; amicalem vero castum dicit. Augustinus quoque servilem timorem, & castum aperte discernit (partim tractat lxxxv. in Joan. & partim Lib. de spiritu, & lit. cap. xxxi. dum Epistolae ad Romanos III. Sent. Tom. III.

(1) Al. abluitur. (2) Al. arcana. (3) Al. repromissum est. (4) Al. deest est utilis.

manos illum locum exponit: „Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum Dei: ita dicens: Duo timores hic insinuantur; unus qui est in perfecta charitate, scilicet timor castus; aliter qui non est in charitate, idest servilis; in quo quamvis credatur Deo, non tamen in Deum; & si bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim invitus bene facit.“ (Ex Lib. I. Confess. cap. xii.)

De casto, & servili plenius agit, tangens de initiali.

DE his eisdem timoribus latius disputat Augustinus (a) dicens: „Cœpit aliquis credere diem iudicii. Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed qui adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicii, nondum est in illo perfecta charitas. Si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam; & non haberet quare timeret; immo haberet quare desideraret, ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo? In perfecta. Et perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparavit locum: quantum enim illa crescit, ille decrescit; & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Major charitas, minor timor; minor charitas, major timor. Si autem nullus est timor, non est quo intret charitas; sicut videmus per setam introduci linum quando aliquid suitur: seta prius intrat, & nis exeat, non succedit linum. Si timor primo occupat mentem; non autem ibi remanet timor: quia ideo intravit, ut introduceret charitatem.“

Quid videtur prædictis adversari.

EST autem sententia quæ videtur esse contraria huic, si non habet pium intellectorem. Dicitur enim in Psalm. xviii. 10. Timor Domini (5) castus permanet in sæculum sæculi. Æternum quendam timorem nobis ostendit, sed castum. Quod si ostendit ille nobis æternum timorem; numquid contradicit illi ista Epistola quæ dicit: Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem? Hoc enim dictum est per Joannem I. Joan. xv. 18. illud dictum est per David. Sed nolite putare alium esse spiritum. Si enim unus flatus inflat duas tibias; non poterit unus spiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? Si spiritu uno, idest uno flatu implente, duæ tibie consonant, impletæ duæ linguæ spiritu Dei dissonare possunt? Immo est ibi quædam consonantia, est quædam concordia; sed auditorem desiderat (6) studiosum, non otiosum. Ecce movit duas linguas spiritus Dei, & audivimus ex una: Timor non est in charitate: audivimus ex alia: Timor Domini castus permanet in sæculum sæculi. Quid est hoc? Dissonant? Non. Excute aures, intende melodiam. Non sine causa hic addidit Castus, illic non addidit: quia est timor aliquis qui dicitur castus; est autem alius timor qui non dicitur castus. Discernamus istos duos timores, & intelligemus consonantiam tibiaram. Quomodo discernimus? Attendat charitas vestra. Sunt homines qui propterea timent Deum ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant cum diabolo in igne æterno: ipse est timor qui introducit charitatem; sed sic venit ut exeat. Si enim propter pœnas timeas Deum, nondum amas quem sic times; non bona desideras, sed mala caves. Sed ex eo quia mala caves, corrigis te, & incipis bona desiderare: quæ cum desiderare cœperis, erit in te timor castus. Quid est timor castus? Timere ne amittas illa bona, timere Deum ne recedat à te. Cum autem times Deum, ne te deserat præsentia ejus, amplecteris eum, ipso frui desideras.“

Quomodo distent duo timores, per similitudinem duarum mulierum ostendit.

NON potest melius explanare quid intersit inter hos duos timores, quam si ponas duas mulieres maritatas: quarum unam constituas volentem facere adulterium, sed timet ne damnetur à marito. Timet maritum, quia adhuc amat nequitiam. Huic non est grata, sed onerosa mariti præsentia. Sed si forte vivit nequiter, timet maritum, ne veniat. Tales sunt qui timent diem iudicii. Fac alteram amare virum, debere illi castos amplexus, nulla se adulterina immunditia maculare velle: ista optat præsentiam viri. Ista timet, & illa timet. Jam ergo interrogentur quare timeant. Illa dicit: Timeo virum ne veniat; ista dicit: Timeo virum ne discedat. Illa dicit: Timeo virum, ne damnet; ista dicit: Timeo virum, ne deserat. Pone hoc in animo, (7) & invenies timorem quem foras mittit charitas, & alium timorem castum permanentem in sæculum sæculi. Illum timorem perfecta charitas foras mittit: quia ille timor tormentum habet, torquetur conscientia peccatorum, nondum facta est justificatio. Est ibi quod (8) titillet mentem, quod pungat, quod stimulet. Stimulat ille timor; sed intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor. Timor castus facit securitatem in animo. Audivimus duas tibias consonantes, scilicet David, & Joannem. Illa de timore Dei dicit quo timet anima ne damnetur; illa de timore quo timet anima ne deseratur. Ille est timor quem charitas excludit; ille est timor qui permanet in sæculum sæculi. Ecce his verbis prædictis aperte ostendit Augustinus quis sit timor castus, & quis servilis, & qualiter differant. In quibus etiam initialem timorem significavit, qui nec ex toto est servilis, nec ex toto castus, sed tamquam medius aliquid de servili, & aliquid de casto timore habet. Facit enim servire partim timore pœnæ, partim amore iustitiæ; per quem timeamus puniri, & timeamus offendere. Iste timor est in inchoata charitate, non in perfecta: & quantum crescit charitas, tantum decrescit iste timor quantum ad meritum pœnæ, idest

(5) Vulgata Sanctus permanens. (6) In Augustini textu deest studiosum, non otiosum. (7) Augustini textus addit Christianorum. (8) Al. titillat mentem, quod pugnat, quod stimulat.

Ex Edit. P. NICOLAI. (a) Tract. ix. in Epis. I. Joan. non eadem serie quam hic, sed partim ad hæc verba: In hoc est perfecta dilectio, sive charitas, ut fiduciam habeamus in die iudicii: partim, aliis interjectis, ad illa verba. Timor non est in charitate &c.

idest quantum ad id quod facit timere pœnam, & quantum ad tormentum conscientie: nam quanto magis diligimus, tanto minus timeamus. Iste timor notatur in illis verbis Augustini, ubi non negat timorem esse in charitate inchoata, sed perfecta. Quod non posset dici de servili: quia ut ipse supra dixit, servilis timor non remanet veniente charitate; nec intrat charitas, nisi prius ille timor exeat; nec in illo timore aliquid credit in Deum, etsi credat Deo; nec bene facit, etiam si bonum est quod facit. Non est ergo ille timor in charitate etiam inchoata: quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam, & in Deum credit, & bona opera facit. Quare servilis non est timor ille quem in charitate inchoata fore concessit, & quem crescente charitate decrescere dixit; sed ille est timor initialis, quem non negat esse in charitate, nisi perfecta sit.

Quod timor servilis, & initialis dicitur initium sapientiæ, sed differenter.

Sciendum est tamen, quod uterque timor, scilicet servilis, & initialis, in Scripturæ diversis locis dicitur initium sapientiæ: & ita comperies, si diligenter annotaveris loca Scripturæ in quibus de timore Domini fit mentio. Ex alia tamen ratione, & causa diversa dicitur servilis initium sapientiæ, & ex alia initialis. Servilis enim ideo dicitur initium sapientiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ex alia initialis tamen non remanet cum ea, immo foras exit. Initialis vero dicitur initium sapientiæ, quia est cum inchoata sapientiâ; quem cum quis habere incipit, sapientiam, & charitatem habere incipit. Inde est quod uterque timor dicitur initialis; quod invenire poteris per diversa Scripturæ loca. Uterque etiam timor interdum dicitur servilis, quia ipse initialis qui est in charitate inchoata, aliquid habet de servili, scilicet angorem pœnæ, sicut & aliquid habet de casto, scilicet quod timet offendere, ac separari.

De hoc quod Augustinus dicit, castum timorem esse æternum.

Illud quoque diligenter est notandum quod in superioribus Augustinus dicit, castum timorem esse æternum: per quod confirmatur præmissa sententia, scilicet quod spiritus timoris erit in futuro; sicut & alia dona Spiritus Sancti; sed non habebit omnem illum usum quem modo habet. Faciet enim nos tunc revereri Deum, non timere separari, vel carere. Fuit ergo in Christo timor ille, sed juxta illum usum quem habebit in futuro in Sanctis: non enim timuit Christus separari, vel offendere Deum; sed eum præ omnibus reveritus est.

An timor pœnæ in Christo fuerit servilis, initialis, vel aliq.

CUM autem fuerit in Christo timor pœnæ, quæritur, an iste timor fuerit mundanus, vel servilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorum fuisse in Christo: quia timor mundanus malus est, ut supra dictum est, & in primo gradu cum mundo deseritur; servilis vero, vel initialis in perfecta charitate non est. Nullus ergo timor istorum in Christo fuit. Quis ergo fuit timor ille quo pœnam timuit? Potest timor ille dici naturalis, sive humanus, qui omnibus hominibus inest, quo hortetur mors, & formidantur pœnæ; & dicitur timor iste naturalis, non quod accesserit homini ex natura, secundum quod prius fuit instituta, quia non fuit iste timor concreatus homini, nec de bonis naturalibus; sed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus advenit, quia corruptio inolevit, tamquam esset naturalis: & est timor iste effectus peccati, ut dictum est.

DIVISIO PRIMÆ PARTIS TEXTUS.

QUÆSTIO I.

HIC quærentur sex.

Primo. Utrum dona sint virtutes.

Secundo. De numero donorum.

Tertio. Utrum maneant in patria.

Quarto. Quomodo se habeant ad beatitudinem.

Quinto. Quomodo se habeant ad fructus.

Sexto. Quomodo se habeant ad petitiones.

ARTICULUS I.

Utrum dona sint virtutes.

1. 2. quæst. lxxviii. art. 1.

1. AD primum sic proceditur. Videtur quod dona sint virtutes. Gregorius enim dicit in Moralibus Lib. I. cap. xii. quod per septem filios Job, septem virtutes intelliguntur, scilicet sapientia, intellectus, scientia, consilium &c. Hæc autem dicuntur septem dona Spiritus Sancti. Ergo dona sunt virtutes.

2. Præterea. Jacob I. dicit Glossa, (a) quod per donum perfectum, quod dicitur esse desursum descendens à patre luminum, intelliguntur dona gratuita. Sed virtutes inter bona gratuita con-

Ex Edit. P. NICOLAI. (a) Partim interlinealis, partim collateralis ex Beda desumpta.